

”FÖRBERE- DELSEN ÄR VÄL GRUNDBULTEN LIKSNOM”

ATT MÖJLIGGÖRA
BARNNS DELAKTIGHET
I UTREDNINGSPROCESSEN ENLIGT LSS

Elisabet Björquist
Stina Persson

Rapport i
korthet

Den här rapporten beskriver en förstudie till ett större forskningsprojekt.¹ Förstudiens övergripande syfte var att utifrån ett handläggarperspektiv undersöka möjligheterna att öka barns delaktighet i utredningar som görs enligt lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). Många av de barn som är aktuella för insatser enligt LSS kan lättare bli delaktiga i mötet med socialtjänsten om handläggaren använder sig av alternativa kommunikationssätt, då det underlättar deras möjligheter både att förstå processen och att själva komma till tals. Ett mer specifikt syfte var därför att undersöka hur barns delaktighet kan underlättas genom alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), med eller utan stöd av digital teknik. Empiri har inhämtats genom intervjuer med verksamma LSS-handläggare och sedan analyserats genom tematisk analys. Av resultatet framkommer vilka hinder handläggare upplever och vad de behöver för att kunna arbeta mer aktivt med barns delaktighet, men också att det finns handläggare som redan använder verksamma metoder och har goda idéer om hur barn kan bli mer delaktiga.

En viktig framgångsfaktor visar sig vara förberedelse. Det gäller att både förbereda barnet med hjälp av enkel, illustrerad information och se till att handläggaren har kunskap om barnet och dess kommunikationssätt. Är förberedelserna grundligt genomförda underlättar det sedan för barnet att komma till tals i själva mötet. Ett väl planerat möte ökar också barnets möjlighet att förstå vad som händer i mötet och varför handläggaren måste få svar på så många frågor. För att få ett barn delaktigt krävs tid, såväl för egna förberedelser som för att träffa föräldrarna inför mötet och kanske barnet mer än en gång, varför det är väsentligt att handläggare ges sådana organisatoriska förutsättningar.

¹ Under perioden 2020–2023 pågår på Högskolan Väst ett FORTE-finansierat projekt med titeln *Barns delaktighet i utredningsprocessen om stödinsatser enligt LSS*. Läs mer om projektet på www.hv.se/lss.

FÖRFATTARE

Elisabet Björquist är universitetslektor i barn- och ungdomsvetenskap vid Högskolan Väst. Hennes forskning bedrivs inom området barn och unga med funktionsnedsättning och hon undervisar bland annat om barns rätt till delaktighet samt utredning och handläggning i socialt arbete. Elisabet undervisar främst på socionomprogrammet och på magisterprogrammet i barn- och ungdomsvetenskap. Hon har också mångårig yrkeserfarenhet av socialt arbete, bland annat som LSS-handläggare.

Stina Persson är universitetsadjunkt i socialt arbete vid Högskolan Väst. Hennes undervisningsämnen är främst socialjuridik samt utredning och handläggning i socialt arbete. Stina undervisar främst på socionomprogrammet och på programmet för socialpsykiatrisk vård. Hon har också mångårig yrkeserfarenhet av socialt arbete, bland annat som LSS-handläggare.

Andra nyckelfaktorer för att barn ska kunna förstå och komma till tals är handläggarens intresse, kreativitet och vilja att använda alternativa sätt att kommunicera. Kunskap om metoder för AKK och digitala hjälpmedel samt tillgång till materiella resurser är självklart väsentligt, men inte det enda avgörande. Vårt resultat visar att det ofta går att använda, anpassa och utveckla resurser som redan finns. De handläggare som deltog i studien var alla positiva till att använda digital teknik och alla hade smarta telefoner, på vilka det gick att använda stödjande bilder, filmer, AKK-appar och mycket annat. Vi menar att det kanske inte behöver vara krångligare än så. De flesta av dagens barn, även de med funktionsnedsättning, är uppväxta med digital teknik och tycker ofta att det är roligt att använda smarta telefoner. Kanske skulle handläggare kunna använda sina telefoner och låta barnen få se eller själva klicka på bilder för att lättare kunna förstå och uttrycka sig? Det skulle bli mer flexibelt än en pärm med bilder eller en oladdad surfplatta som ligger kvar på kontoret. Det skulle också innebära att utredningssamtalet blir mer lustfyllt och spännande, och därmed mer barnvänligt.

INNEHÅLL

Bakgrund	4
Kunskapsläge	6
Undersökning	8
Syfte och mål.....	8
Shiers delaktighetsmodell.....	8
Forskningsmetod.....	8
Deltagare.....	10
Datainsamling.....	10
Bearbetning och analys.....	10
Resultat	11
Förtroendeskapande relationer – viktiga men utmanande.....	11
Platsen för mötet och vilka som är med.....	13
Att möjliggöra delaktighet under själva mötet.....	15
Diskussion	19
Referenser	22

BAKGRUND

Sverige har en särskild lagstiftning avsedd att bidra till att personer med långvariga och omfattande funktionsnedsättningar kan leva som andra: lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) (SFS 1993:387). Stöd enligt LSS söks genom att den enskilda själv lämnar in en ansökan om en så kallad insats till kommunens socialtjänst. När ansökan gäller barn under 15 år är det barnets vårdnadshavare som måste göra ansökan. Barn mellan 15 och 18 år kan alltså söka själva, men gör det oftast tillsammans med sina föräldrar. De som tar emot ansökningarna kallas vanligtvis LSS-handläggare, men kan också ha titlar såsom biståndshandläggare eller socialsekreterare. Deras uppgift är att utreda såväl rätt till som behov av insats.

Vanligen börjar utredningsprocessen med att LSS-handläggaren och barnet träffas, ofta tillsammans med barnets vårdnadshavare (Fridström Montoya, 2018; Sjöberg, 2016). I mötet ställer handläggaren frågor till barnet, och eventuellt föräldrarna, i syfte att få en uppfattning av dess behov av insats. Därutöver behöver handläggaren intyg som bekräftar funktionsnedsättningen och vilka svårigheter barnet har. Den sammanlagda bedömningen ligger sedan till grund för ett beslut. Om barnet får en insats beviljad ska den verkställas och sedan följas upp. Uppföljningen görs av LSS-handläggaren och sker ofta årsvis.

Delaktighet, självbestämmande och inflytande är några av LSS grundläggande principer och de gäller även under utredningsprocessen (SFS 1993:387). De efterlevs dock inte alltid, trots att det enskilda barnet ofta är den som har bäst kunskap om de egna svårigheterna och önskemålen om stöd. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (Unicef, 2009), artikel 12, har varje barn rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som rör det. Nästan samma sak framgår i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Socialdepartementet, 2008), artikel 7 punkt 3: Åsikterna hos barn med funktionshinder ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på samma villkor som gäller för alla barn. Barnen ska också erbjudas stöd anpassat till ålder, mognad och funktionsnedsättning för att de ska kunna utöva denna rättighet.

Enligt ett förslag om reviderad lagstiftning inom funktionshinderområdet (SOU 2018:88) ska inte bara

barnperspektivet beaktas utan också *barnets perspektiv* lyftas fram och stärkas. Barnperspektivet handlar om vad som enligt vuxna är bäst för barnet medan barnets perspektiv handlar om vad barnets själv tycker (Segeström, 2019). Det innebär att barnet vid kontakt med socialtjänsten ska få relevant information om exempelvis rättigheter, hur utredningsprocessen går till samt vilket beslut som fattas och dess konsekvenser. Enligt både socialtjänstlagen och LSS ska informationen som ges också anpassas efter barnets förutsättningar, ålder och mognad (SFS 1993:387; SFS 2001:453). Att man tar vara på barnets perspektiv kan ge handläggaren värdefull information och barnet bättre förutsättningar att dra nytta av det stöd som beviljas (Bradshaw m.fl. 2018; Socialstyrelsen 2019). Att barn får vara delaktiga i frågor som rör dem är också gynnsamt för deras utveckling (Åkerström Kördel, 2017). Barn, oavsett funktionsförmåga, ska således ges möjlighet till delaktighet och till att uttrycka sina perspektiv i samband med att de söker stöd enligt LSS.

En handläggare bör stödja barnet i dess sätt att uttrycka sig och bekräfta barnet så att det stimuleras att berätta mer (Socialstyrelsen 2018a). Handläggare som har utredande samtal med barn bör vara empatiska och ärliga, och om möjligt skapa en förtroendefull relation till barnet. Trots att Socialstyrelsens (2018a) kunskapsstöd för samtal med barn skiljer på stödjande och utredande samtal, är utredande samtal också stödjande. Att innan mötet med ett barn skaffa information om exempelvis hens mående och situation är viktigt eftersom alla professionella som pratar med barn ska måna om barnet i samtalet.

Socialtjänsten använder flera olika metoder för utredningar som gäller barn. En vanligen använd metod när det gäller barnavårdsutredningar är Barns behov i centrum (BBIC) (Socialstyrelsen, 2015; 2018b). BBIC syftar till att stärka barnperspektivet i utredningsarbetet och används även av en del LSS-handläggare. BBIC fungerar också som ett dokumentationsverktyg med rubriker som stödjer handläggaren i dokumentationen av hur barnet har varit delaktigt i utredningsprocessen. Barn med funktionsnedsättning har förmåga att vara delaktiga under en utredningsprocess, under förutsättning att de ges möjlighet att kommunicera och förstå på ett sätt som de behärskar. Genom att använda alternativ och kompletterande kommu-

LSS

Personer med funktionsnedsättning kan ha rätt till stöd enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). För att erbjudas en eller flera insatser utifrån lagen ska den sökande omfattas av lagens personkrets (se nedan) och ha behov av den sökta insatsen. Rätten gäller om behovet inte tillgodoses på annat sätt.

LSS omfattar tre grupper som kallas lagens personkrets. Grupperna består av personer med:

1. utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd
2. betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom
3. andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

LSS innehåller tio preciserade insatser för särskilt stöd och särskild service:

1. rådgivning och annat personligt stöd
2. personlig assistans
3. ledsagarservice
4. kontaktperson
5. avlösarservice i hemmet
6. korttidsvistelse utanför det egna hemmet
7. korttidstillsyn för skolungdom över 12 år
8. boende i familjehem eller i bostad med särskild service för barn eller ungdom
9. bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad
10. daglig verksamhet.

Avlösarservice i hemmet och korttidsvistelse utanför det egna hemmet är exempel på insatser för barn i alla åldrar. Korttidstillsyn för skolungdom över tolv år, ledsagarservice och kontaktperson är exempel på insatser som passar lite äldre barn.

Källa: www.kunskapsguiden.se

nikation (AKK) är detta möjligt (Bradshaw m.fl. 2018; Cavert & Sloper 2004; Murphey & Cameron 2008; Stans 2019; Stewart m.fl. 2018). AKK är ett samlingsnamn för egentligen all kommunikation som inte är vanligt tal. Det kan vara såväl personliga som allmänt vedertagna metoder som omfattar exempelvis bilder, gester eller tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK).

I mötet med barn med funktionsnedsättning har LSS-handläggaren en mycket central roll. De arbetsmetoder som används och de kunskaper om AKK som

handläggaren besitter är viktiga. Vilka organisatoriska resurser som finns där handläggaren arbetar är därmed också av betydelse. Det är dock orimligt att en LSS-handläggare ska ha kunskap om det specifika kommunikationssätt som varje enskilt barn använder. Mer generella metoder, analoga eller digitala, som kan anpassas utifrån barnets individuella behov, måste därför identifieras. På så sätt kan LSS-handläggaren förbättra barns möjligheter till delaktighet i utredningsprocessen.

KUNSKAPSLÄGE

Socialstyrelsen (2019) har genomfört en nationell översyn av Barnkonventionens genomslag i tillämpningen av LSS. Översynen inkluderade frågeformulär riktade till chefer som ansvarar för myndighetsutövning enligt LSS, ett fåtal intervjuer med handläggare samt dialoger med intresseorganisationer. Resultatet visar att barns delaktighet i utredningsprocessen är begränsad. Handläggare tycker att det är utmanande att få barn delaktiga i ärenden som rör dem och att bedöma vad som verkligen är deras bästa. Det gäller framför allt situationer när barn och föräldrar uttrycker olika behov. Kartläggningen tyder dock på att det från kommunernas sida finns ett stort intresse av att utveckla arbetet med att stärka barns rättigheter. Vidare visar kartläggningen att barn är mer delaktiga i utredningsprocessen i de kommuner som använder sig av barnanpassad information, så kallade barnbrev, inför mötet med handläggaren.

Tidigare forskning om barns delaktighet i myndighetskontakter har företrädesvis fokuserat på barnets perspektiv i barnavårdsutredningar. Exempelvis har Heimer m.fl. (2018) granskat barnavårdsutredningar

i ett antal svenska kommuner som har arbetat aktivt med att stärka barnets perspektiv. Resultatet visar på positiva effekter i de fall då barnet varit delaktigt i hög utsträckning. De menar därför att barnet bör ses som den primära klienten, inte föräldrarna. Cederborg och Hultman (2014) har granskat svenska barnavårdsutredningar för att undersöka om barns egna synpunkter finns representerade i den del av utredningen där handläggare motiverar sina beslut. Resultatet visar på brister, bland annat för att barns synpunkter ibland presenterades som tolkade av föräldrar eller andra vuxna. Bijleveld och kollegor (2013) argumenterar i sin litteraturstudie för att en god relation mellan handläggare och barn leder till att barnet känner sig lyssnat till och respekterat. Såväl Heimer m.fl. (2018) som Toros och kollegor (2018) har funnit ett positivt samband mellan barnets delaktighet och hur väl det kan tillgoda göra sig en insats. De menar att om barnet får sin röst hörd under utredningen blir effekten av insatsen mer gynnsam än om barnet inte hade tillfrågats.

Tidigare forskning visar att även barn med funktionsnedsättning har förmåga att vara delaktiga i en

Adobe Stock/Photographie.eu

Resultatet visar på positiva effekter i de fall då barnet varit delaktigt i hög utsträckning. De menar därför att barnet bör ses som den primära klienten, inte föräldrarna.

Vad är alternativ och kompletterande kommunikation (AKK)?

AKK är alla sätt att kommunicera som inte är vanligt tal. Det kan användas i stället för tal eller för att förstärka tal. AKK kan användas av vuxna för att barnet ska kunna förstå. Barn kan också använda AKK för att andra ska förstå vad de vill säga när talet inte räcker till. Det kan vara manuella kommunikationssätt som inte kräver hjälpmedel, exempelvis:

- gester
- naturliga reaktioner
- tecken som stöd (TAKK)

Det kan vara grafiska sätt som kräver någon form av utrustning, exempelvis:

- föremål
- foton
- att rita

Det kan vara särskilda kommunikationshjälpmedel, exempelvis:

- Samtalsmatta
- Widgeit
- Pictogram

Några av dessa kan användas i digital form, t.ex. som appar på en surfplatta eller smart telefon.

Läs mer: Heister Trygg & Andersson, 2009

beslutsprocess om de får det stöd de behöver för att såväl förstå processen som kommunicera sina åsikter (Cavert & Sloper, 2004). Engwall (2013) har undersökt barnets perspektiv i LSS-akter och diskuterar resultaten utifrån Shiers (2001; 2011) modell för delaktighet. Av de flesta akter framgår att handläggaren har träffat barnen, men däremot är det inte tydligt vilka frågor barnen har svarat på och om det är barnens egna ord som återges. Engwalls resultat visar också att LSS-handläggare har lättare för att göra barnet delaktigt i samband med uppföljning av insatser än vid nyansökan.

Tidigare forskning om professionellt arbete med barn med funktionsnedsättning i institutionella miljöer visar att barn sällan ges möjlighet att påverka sina egna angelägenheter (Olli m.fl., 2012). Det beror bland annat på professionellas bristande kunskaper om kommunikationssätt anpassade för målgruppen. Olli och kollegor (2012) menar att professionella bör ha en barncentrerad attityd. Åsikten delas av Hultman och kollegor (2019) som argumenterar för vikten av att handläggare inte bara har kunskap om olika kommunikationssätt utan även en positiv attityd och inställningen att barnets perspektiv faktiskt är viktigt.

Det finns en mängd AKK-metoder som kan lämpa sig väl under samtal mellan handläggare och barn med kommunikationssvårigheter. En metod är *samtalsmatta* med tillhörande verktyg som med hjälp av symboler illustrerar exempelvis sinnestillstånd och önskningar. Att kommunicera med stöd av en samtalsmatta kan underlätta för barnet när det gäller både att förstå och att uttrycka egna åsikter (se ex. Murphy & Cameron, 2008; Stewart m.fl., 2018; Stans m.fl., 2019). Samtalsmattan kan skraddarsys för ämnet som ska diskuteras och har visat sig vara värdefull för unga med intellektuell funktionsnedsättning vid exempelvis planering inför vuxenlivet (Cameron m.fl., 2008; Stans m.fl., 2019). Samtalsmatta finns numera också tillgäng-

ligt som en applikation (app) att använda i smarta telefoner eller på surfplattor (se www.talkingmats.com). En annan AKK-metod är *kognitiv affektiv träning* (KAT), som även den omfattar ett verktyg med illustrativa bilder som kan användas för att strukturera samtal om tankar, känslor och beteende. KAT har visat sig särskilt lämplig för personer med autism och finns också som app (se www.cat-kit.com).

Numera är det mycket vanligt att barn använder surfplattor och smarta telefoner, och så gott som alla skolbarn har egna mobiltelefoner (Byrne m.fl., 2016; Andersson, 2020). Barn, oavsett funktionsnedsättning, tycker dessutom ofta att det är roligt att använda både smarta telefoner och surfplattor (t.ex. Björquist m.fl., 2019; Hemmingsson 2015; Isaksson & Björquist, 2020). Tidigare forskning visar att den här typen av teknik kan underlätta såväl förståelse som kommunikation. Kommunikationen kan bli mer spontan och leda till att barn inte blir lika beroende av vuxna när de ska kommunicera (Buchholz m.fl., 2018; Isaksson & Björquist, 2020; McNaughton & Light, 2013). När det gäller barn i behov av stöd påverkas dock möjligheten att använda digital teknik av vilka attityder professionella har till tekniken (Björquist m.fl., 2019; Näslund & Gardelli, 2013). Barn med funktionsnedsättning kan också uppleva det stigmatiserande att använda hjälpmedel som är framtagna i relation till deras funktionshinder, till skillnad från ”vanliga” hjälpfunktioner som finns i smarta telefoner och surfplattor (Söderström & Ytterhus, 2010).

Tidigare forskning belyser å ena sidan barns delaktighet i mötet med välfärdssystemet kring barnskydd (se ex. Heimer m.fl., 2018; Toros m.fl., (2018); Leviner, 2018), å andra sidan självbestämmande och inflytande kopplat till utförandet av LSS-insatser (se ex. Boren m.fl., 2016). Följaktligen finns det behov av utökad kunskap om hur barns delaktighet i den process som leder till insats kan stärkas.

UNDERSÖKNING

Forskningsprojektet påbörjades i början av 2020 och pågick under resten av året. Det empiriska materialet samlades in genom åtta intervjuer med ett urval av LSS-handläggare med erfarenhet av att göra barn delaktiga i hela eller delar av utredningsprocessen. Datasamlingen pågick under våren och analys och rapportering skedde under hösten.

Syfte och mål

Studiens övergripande syfte var att utifrån ett professionsperspektiv undersöka hur barn och unga kan ges ökad delaktighet i utredningsprocessen enligt LSS. Ett mer specifikt syfte var att undersöka hur barns delaktighet kan underlättas genom alternativ och kompletterande kommunikation (AKK), med eller utan stöd av digital teknik. Utifrån Shiers (2001; 2011) delaktighetsmodell avser studien beskriva och analysera följande frågeställningar:

- Vilka utmaningar respektive möjligheter upplever LSS-handläggare i arbetet med att göra barn delaktiga i utredningsprocessen?
- Vilka specifika åtgärder vidtar LSS-handläggare för att låta barn och unga förstå utredningsprocessen och uttrycka sina åsikter i enlighet med aktuella konventioner?
- Hur beskriver LSS-handläggare möjligheter med och hinder för att använda AKK och digital teknik under utredningsprocessen?

Målet med studien var att bidra med verkningsfulla idéer och metoder som kan inspirera LSS-handläggare, chefer och politiker att öka barns och ungas delaktighet i utredningsprocessen enligt LSS. Kunskapsbidraget kan förhoppningsvis utgöra underlag för reflektion och diskussion om hur arbetet ska organiseras för att man bättre ska kunna möta barn med funktionsnedsättningar och därigenom främja deras rätt till delaktighet.

Shiers delaktighetsmodell

Shiers (2001; 2011) delaktighetsmodell utgår från artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter, vilken beskriver barnets rätt att komma till tals i alla

frågor som rör det (Unicef, 2009). Modellen består av fem delaktighetsnivåer (se figur 1) på vilka den professionella och organisationen runt hen arbetar för att göra barn delaktiga i ökande grad. På varje nivå ställs tre frågor som syftar till att bringa klarhet i om och hur barn ges möjlighet till delaktighet och hur delaktigheten skulle kunna öka genom ytterligare åtgärder.

Frågorna ställs i steg: *öppningar, möjligheter och skyldigheter*. Öppningar uppnås när en, i det här fallet, LSS-handläggare är beredd att skapa möjligheter för barns delaktighet. Möjligheter handlar om hur LSS-handläggaren och socialkontorets ledning arbetar praktiskt med att möjliggöra barns delaktighet. Det tredje steget, *skyldigheter*, gäller socialtjänstens vägledande dokument och behandlas inte i föreliggande rapport.

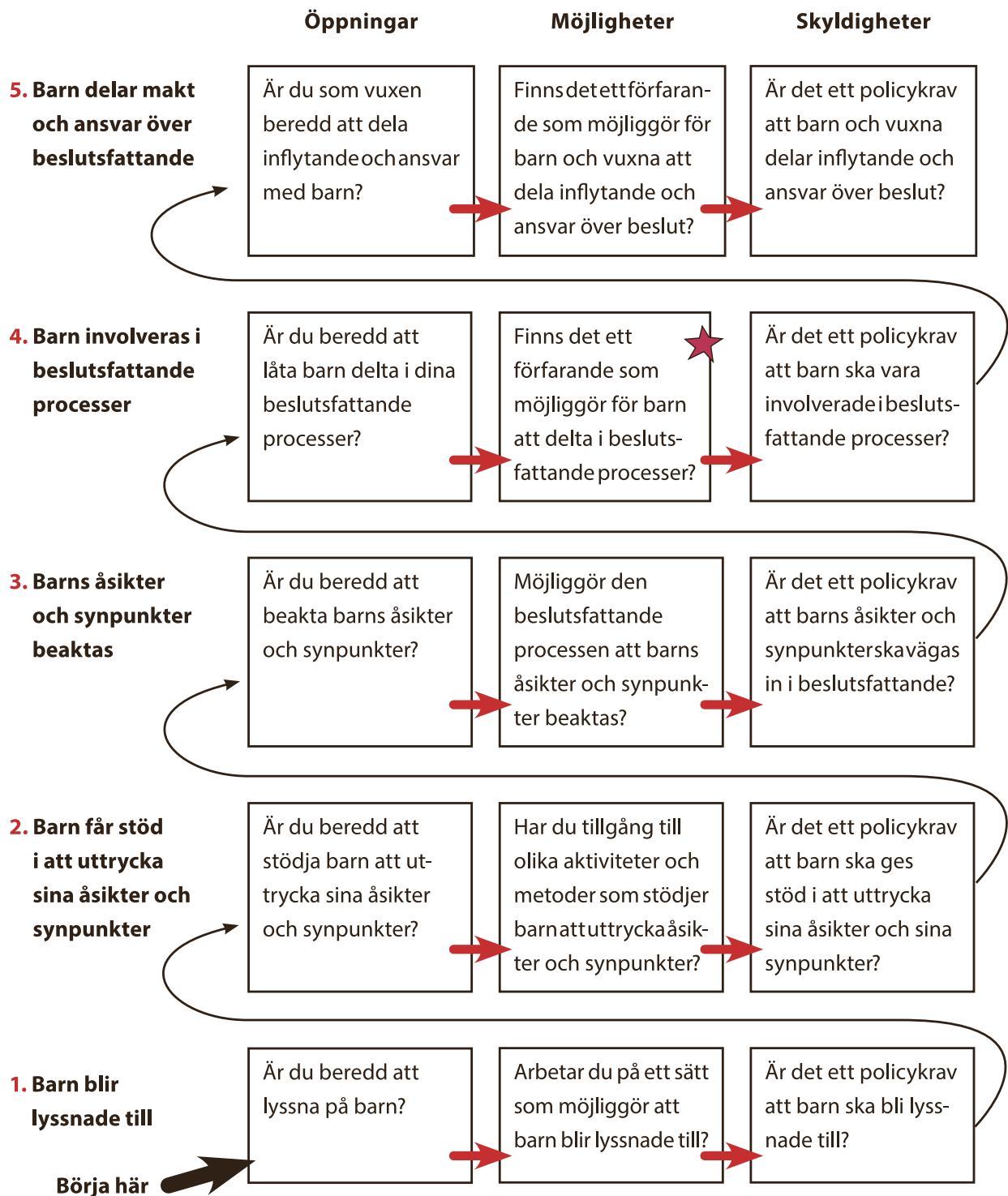
Forskningsmetod

I studien användes kvalitativ metod för att identifiera, analysera och beskriva verkningsfulla idéer och metoder för att öka barns delaktighet i utredningsprocessen enligt LSS.

I samband med planeringen av studien genomfördes ett referenssamtal med två yrkesverksamma LSS-handläggare i en mindre kommun i Västsverige. Under samtalet diskuterades såväl forskningsfrågor som datainsamlingsmetod.

Ett ändamålsenligt urval användes sedan för datainsamling (Denscombe, 2018; Kvale & Brinkman, 2014). Ett urvalskriterium var att informanterna var yrkesverksamma LSS-handläggare och hade viss erfarenhet av alternativa sätt att kommunicera med barn under utredningssamtal. För att komma i kontakt med informanter till studien togs därför kontakt med före detta studenter som genomgått en nationell uppdragsutbildning för LSS-handläggare vid Högskolan Väst. En av de centrala delarna i utbildningen omfattade delaktighet och inflytande för personer aktuella för LSS-utredning. En del av de handläggare som kontaktades hade bytt till andra arbetsuppgifter eller arbetade inte med utredningar som gäller barn. De var dock behjälpliga med kontakter till andra handläggare aktuella för studiens urval, vilket innebar att det uppstod en så kallad snöbollseffekt (Denscombe, 2018).

Nivåer av delaktighet

★ Detta är minimigränsen att uppnå ifall man har signerat FN:s konvention om barnets rättigheter.

Figur 1. Shiers modell för delaktighet (Shier, 2001). Versionen är översatt av Sverre Nyborg Warner för projektet Egen växtkraft och publicerades första gången i Shier (2011).

Deltagare

De åtta handläggare som deltog i intervjuer representerar sju av de 20 största kommunerna i Sverige. Alla har en grundutbildning som socionom och deras erfarenhet av LSS-handläggning som rör barn varierade vid intervjutillfället mellan ett och elva år. Flertalet har erfarenhet av att ha arbetat inom LSS-verksamheten bostad med särskild service (9 § 9 p. LSS) och ett par har tidigare arbetat med barnavårdsutredningar. Två av informanterna har genomgått kortare utbildningar i tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK). Övriga har ingen specifik utbildning i AKK, men angav att de i viss mån är självlärda. När det gäller privat användning av digital teknik har alla informanter smarta telefoner och alla utom en är mycket positiva till att använda digital teknik. Gemensamt för informanterna är att de anser sig vara beredda att hjälpa barn och unga att uttrycka sina synpunkter under utredningsprocessen.

Datainsamling

För att fånga upp handläggares erfarenheter av att möjliggöra barns delaktighet i utredningsprocessen genomfördes semistrukturerade intervjuer (Kvale & Brinkman, 2014). De hölls via digitala videomötesverktyg och pågick under 45–60 minuter. Författarna genomförde en första intervju gemensamt, därefter hölls tre intervjuer av en författare och fyra av den andra.

Inledningsvis fick informanterna svara på bakgrundsfrågor såsom antal år som LSS-handläggare, tidigare yrkeserfarenhet och utbildningsbakgrund. De fick också berätta om de hade deltagit i någon form av utbildning i AKK och/eller användning av digital teknik. Därefter tillfrågades de om vilken privat inställning de har till digital teknik och vilken erfarenhet de har av att använda densamma.

Intervjuerna fortsatte med att informanterna fick berätta vilka specifika åtgärder de vidtar för att möjliggöra för barn och unga att förstå och uttrycka sina

åsikter under utredningsprocessens gång. De ombads att i detalj beskriva ett ärende då de ansåg sig ha arbetat aktivt för att möjliggöra barnets delaktighet *före*, *under* och *efter* själva mötet med barnet. Exempelvis fick informanterna berätta om och i så fall hur barnet fått information innan mötet och vilka överväganden som gjorts när det gällde val av plats för mötet. Vidare uppmanades de att noga beskriva vilka verktyg eller metoder de använde och hur valet av dessa gjorts. Sist fick de berätta hur det tog vara på barnets perspektiv i dokumentation och beslutsfattande. Hela tiden ställdes följdfrågor för att beskrivningarna skulle bli så detaljerade som möjligt.

Avslutningsvis ombads informanterna berätta mer generellt om upplevda möjligheter med och hinder för att skapa delaktighet för barn i sitt yrkesutövande.

Bearbetning och analys

Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades ordagrant. Textmaterialet analyserades sedan genom induktivt driven tematisk innehållsanalys. Tematisk innehållsanalys är en metod för att identifiera, analysera och rapportera mönster eller teman som framträder i ett material (Braun & Clarke, 2006).

Analysen genomfördes i de av Braun och Clarke (2006) rekommenderade sex stegen. Steg ett innebar att alla transkriberade intervjuer lästes igenom individuellt för att båda författarna skulle bli bekanta med materialet. Under tiden noterades idéer och reflektioner som sedan diskuterades gemensamt. I steg två skapades initiala koder baserade på intressanta spår i datamaterialet. Steg tre innebar att koder med gemensamt innehåll slogs samman till preliminära teman. I det fjärde steget diskuterades såväl koder som teman i relation till studiens syfte och frågeställningar, vilket resulterade i att de teman som framkommit kunde förfinas och namnges i steg fem. Under framskrivandet av resultatkapitlet förfinades de ytterligare i ett sjätte steg. Resultatet är tre övergripande teman som vart och ett har underteman.

RESULTAT

De deltagande handläggarna tycker alla att det är viktigt att lyssna till barnet, men också att det är en stor utmaning att göra dem delaktiga i utredningsprocessen enligt LSS:

Och att det är väldigt viktigt, särskilt med barnen med funktionshinder... De växer ju upp med att aldrig riktigt få komma till tals i många sammanhang, vilket gör att när man väl ger dem utrymme så klarar de inte av att ta det. [H3]

Resultatet presenteras under tre olika teman kopplade till Shiers (2001; 2011) delaktighetsmodell. Genomgående lyfts vikten av förberedelse och de dilemman som finns.

Förtroendeskapande relationer – viktiga men utmanande

I detta första tema lyfts handläggares erfarenheter av att skapa ett bra möte för att kunna lyssna på barnet i utredningsprocessen. För att mötet ska bli så bra som möjligt är det väsentligt för handläggaren att förbereda både sig själv och barnet, och ibland även föräldrarna (nivå 1, möjligheter).

Under en LSS-utredning träffar handläggaren barnet vid endast ett eller ett fåtal tillfällen. Att skapa en relation kan därför vara en utmaning. Det händer att barnet inte förstår vem handläggaren är och varför de ska träffas. Informanterna menar att många barn med funktionsnedsättning träffar en mängd professionella från exempelvis skola, habilitering och sjukvård och att föräldrar därför kan vilja skydda sitt barn från att träffa tjänstemän från kommunen. Vissa föräldrar anser att de kan prata för barnets sak och att handläggaren inte behöver träffa barnet över huvud taget. Enligt informanterna är det dock självklart att handläggaren behöver träffa den person som ansökan gäller, och att prata med barnet är centralt för dem.

Att förbereda sig inför mötet

Om ansökan gäller ett barn som tidigare inte har några LSS-insatser vet inte handläggaren vare sig hur barnet är eller på vilket sätt det förstår och kommunicerar. Det blir då väsentligt att skaffa så mycket information som möjligt om barnet innan mötet:

Jag skulle nog säga att det är mycket av den här före-researchen som lägger grunden till att det kan bli ett bra möte då. [H6]

Gäller ansökan ett barn som inte tidigare har haft någon LSS-insats finns ibland läkarintyg, psykologutlåtande eller liknande bifogat. För barnet redan stöd enligt LSS finns tidigare utredningar och journalanteckningar i en personakt. Av dokumentation framgår ofta både barnets individuella svårigheter och barnets förmåga att kommunicera, vilket handläggarna tycker är viktig information. Särskilt viktigt är det att ta reda på om barnet behöver använda ett alternativt sätt att kommunicera:

Och innan jag gör hembesök för att träffa barnen, så tar jag ju reda på... oftast får vi ju in läkarintyg och liknande, kanske psykologbedömningen och så... så jag går igenom den och försöker ta reda på var de ligger kommunikativt, om de kan uttrycka nånting, och ja, lite spannet så. [H6]

Om det inte finns någon dokumentation att tillgå kan det gå att få information från andra som känner barnet. Alla barn går i skola och om barnet har en LSS-insats sedan tidigare kan någon därifrån ha information om barnets kommunikationsförmåga:

... dels fick vi ju information från skolan. Och sen inhämtade vi också information från korttidspersonalen. [H5]

Det bästa verkar dock vara att prata med barnets föräldrar. Att ha ett förmöte med föräldrarna ger handläggaren en möjlighet att få individuell information om barnet, till exempel om hur det kommunicerar och om det finns omständigheter som det är viktigt att tänka på:

När det gäller barn i behov av kommunikationsstöd är det viktigt att använda alternativa sätt att kommunicera redan vid relationskapandet.

För oftast har man haft kontakt med en förälder. [...] Vi har kanske har haft ett enskilt samtal. Och då får man ju ofta veta hur de kommunicerar. [H1]

Att ha ett möte med föräldrarna innebär att det krävs två möten i utredningsprocessen, och det kan bli fler om handläggaren behöver träffa barnet mer än en gång. Att läsa in sig på ett ärende tar också tid. Och tillräckligt med tid är något som inte alla informanterna upplever sig ha. Några vittnar om att deras organisationer inte heller sanktionerar tid för förberedelser i den omfattning som behövs. Ibland blir det bråttom med ett ärende och tiden finns helt enkelt inte:

Det händer ibland att man har mycket att göra och [...] så tänker man ”just det, om två timmar ska jag träffa den personen”, och så vet man att man inte har läst på så bra... Och visst, man kan ju åka dit utan att vara superförberedd och ändå få tillräckligt mycket information. Men frågan är om barnet kommer till tals lika mycket då... [H6]

Relationsskapande i stunden

För att skapa en relation med ett barn är det bra att göra situationen så gemytlig som möjligt. Vanliga knep är att tacka ja till fika vid hembesök eller bjuda på saft när besöket sker på socialkontoret. Det är också viktigt att

vara lyhörd för barnets intressen och sådant som barnet tycker är roligt. Att rita tycker många barn om och anteckningsblock och penna har handläggare alltid till hands var de än träffar barnet. Att fånga ögonblicket och låta barnet rita eller bara leka med suddgummit kan vara ett sätt att skapa en första kontakt. Det kan också kännas bekvämt för ett barn att sysselsätta sig med något. Att man får rita eller bygga med lego när man pratar med en främmande vuxen kan göra samtalet mer avslappnat. Att prata om aktuella TV-program eller dataspel kan vara en isbrytare när det gäller just barn och unga:

”Kan du visa mig eller kan jag få visa dig gubben i Fortnite?” Det brukar vi faktiskt ta nästan direkt, när jag i stort sett bara har presenterat mig och försökt förklara vad jag arbetar med... [H6]

Ibland kan det alltså krävas ett flexibelt förhållnings-sätt för att fånga barnets intresse i stunden. När det gäller barn i behov av kommunikationsstöd är det viktigt att använda alternativa sätt att kommunicera redan vid relationskapandet. Då behöver handläggaren vara kreativ och anpassa sättet att kommunicera efter barnets behov. Att använda gester och kroppsspråk kan fungera:

... då är det ju kroppsspråk man använder, som man bara kommer på. ”Kan du klä på dig” [visar med gester], sådär... [H5]

Många barn tilltalas av smarta telefoner och surfplattor. En av handläggarna berättar om ett hembesök då hon hade med sig en surfplatta för att kunna använda en digital version av KAT. Barnet, som hellre ville vara på sitt rum, visade inget intresse av att vilja prata med handläggaren. Men till slut blev barnet så nyfiket på surfplattan att det kom ut från sitt rum:

Jag hade laddat den här paddan, men jag tog med några blad för säkerhets skull, för jag är inte bevandrad i iPad över huvud taget. Och det tog en timme innan barnet kom ner och ville prata med mig. Till slut blev det nyfiket... [...] Ja, men tack vare att jag verkligen inte kan nånting om iPad kunde barnet visa mig, och då... [H8]

Det tar tid för ett barn att lära känna handläggaren

Att träffa ett barn och se till att det verkligen förstår vad som händer och blir lyssnat till kräver tid. Det innebär att det kan behövas fler än ett möte:

Jag måste ändå säga att vi kan utforma vår utredning ganska självständigt. Ser jag behov av att träffa barnet en gång till, så kan jag göra det. Så klart. Men det är ju ändå en prioriteringsfråga i allt annat jobb, så är det ju. [H1]

En beviljad insats ska alltid följas upp och omprövas, oftast årsvis. Det är också vanligt att barn i behov av omfattande stöd behöver fler eller andra insatser efter hand. Att barnet får träffa samma handläggare vid varje bedömning och uppföljning underlättar arbetet med att göra det delaktigt:

... den här pojken har jag träffat i tre år, så han är väldigt van att se mig. Han vet hur det går till nu. Att vi gör så och så och går igenom moment för moment. Att det är lite småtråkigt, men att han ändå får vara med och göra sin röst hörd. [H6]

Förändringar såsom omorganiseringar och att handläggare slutar eller har föräldradedigt är dock vanliga inom socialtjänsten, och det gör att barn inte alltid får träffa samma person igen. Det förekommer att de får träffa en ny handläggare vid varje omprovning av sina beslut:

... det inte är kul att få träffa en ny person hela tiden heller, och dra samma historia. Föräldrarna tröttnar också till slut. [H6]

Platsen för mötet och vilka som är med

Tema nummer två handlar om hur handläggare beaktar barnsamtalets kontext för att möjliggöra att barnet blir mer delaktigt (nivå 2, möjligheter). Att träffa barnet, inte bara föräldrarna, är självklart och att planera hur träffen ska ske är därför viktigt. För barn som har svårt att träffa nya människor kan valet av vilka som ska vara med under mötet vara väsentligt. Rätt vald plats för mötet kan också öka barnets möjligheter och ibland vara helt avgörande för dess möjlighet att komma till tals.

Hembesök eller inte

Handläggarna försöker så långt det är möjligt att låta barnet själv, eller i alla fall föräldrarna, bestämma platsen för utredningssamtalet. Den traditionella arenan är ett socialkontor, vilket studiens informanter inte tycker passar riktigt bra när det gäller barn. Rummen är tråkiga och sällan barnanpassade. Och det vanligaste önskemålet från familjernas sida är mycket riktigt att träffas i hemmet:

För att de [föräldrarna] nog tänker att det är smidigt, att slippa åka iväg... men också för att det är barnets trygga arena. [H7]

Informanternas erfarenhet är att det oftast är tryggast för barnen att få vara i sin hemmiljö när de träffar en för dem okänd person. Många handläggare ser det också som en självklarhet att de ska få komma hem till familjens bostad. Men att en tjänsteman från kommunen kommer hem till familjen är inte den bästa lösningen för alla familjer:

Jag hade ett ärende nyligen där föräldrarna sa: "Hur kan det vara så att ni ska behöva komma hem till oss igen!?" Då hade en annan biståndshandläggare träffat barnet kanske ett år tidigare, och så ansökte föräldrarna om samma insats fast i större omfattning och verkligen bönade om att få slippa ett hembesök. [H4]

Det är alltså viktigt att försöka vara kreativ när det gäller att hitta lämpliga mötesplatser. En av informanterna berättar att hon emellanåt använder ett digitalt frågespel för att göra något extra av hembesöket. Under besöket går handläggaren och barnet en kortare promenad i området där barnet bor, för att vara i barnets bekanta miljö men ändå inte i själva bostaden. Det i kombination med tekniken gör besöket lite mer lustfyllt för barnet:

... ett quiz var det. Man skulle gå utanför dörren, helt enkelt [...] så poppar det upp en fråga. [...] När man exempelvis har några barn som är jätteintresserade av Melodi-festivalen så ställer man en massa frågor om det, eller man kan ju ha ett tema kring djur och allt möjligt. Då kommer det en fråga efter tio meter, och så går man kanske 200 meter nästan... eller väldigt nära i bostadsområdet. [H6]

Digitala möten kan fungera för en del

De informanter som tidigare har arbetat med barnvårdsärenden inom kommunernas familj- och individomsorg har erfarenhet av digitala möten med ungdomar. Under tiden för studiens genomförande var Folkhälsomyndighetens rekommendationer på grund av covid-19-pandemin att undvika fysiska möten med personer i riskgrupp. Därför har digitala möten via exempelvis Teams använts mer även av LSS-handläggare. Även för de som tidigare varit tveksamma till virtuella möten har det nu blivit mer eller mindre nödvändigt att prova:

Vi har ju börjat diskutera det mer. Och jag tror att corona gjorde att det blev lättare. För nu blir ju vi, även såna som är motståndare till teknik över huvud taget, tvungna att använda den. Och jag tror att det är bra. [H5]

För barn som inte behöver några kommunikationshjälpmedel har det under covid-19-pandemin fungerat bra med telefonsamtal. Någon av informanterna har dock erfarenhet av att videomöten ofta passar bättre för barn med vissa typer av funktionsnedsättningar:

... det här [videomöten] fungerar ju särskilt bra med barn som har högfungerande autism. De är ju rätt så självständiga i sin kommunikation, men är kanske i behov av ett ansikte när de talar med nån för att förstå sammanhanget. [H3]

En del av informanterna har tidigare erfarenhet även av att ringa videosamtal via telefonen. Några har märkt att en del barn som tycker att det är svårt med telefonsamtal har lättare för att prata via videosamtal. Andra har inte provat, men tänker att videosamtal kan passa barn som har höga funktionsförmågor. Handläggarna generellt önskar använda sig av digitala möten oftare än tidigare, men tycker att det är svårt att veta vilken digital mötesform som kan vara passande för barn med kommunikationssvårigheter:

Jag har så svårt att veta vad det finns för digital teknik som kan användas för att prata med de som har svårt med talet. [H5]

Informanterna menar att vinsten med videomöten är att de sparar tid så att de kan träffa barnen fler gånger. Dock finns organisatoriska och juridiska hinder:

... vi får inte använda Skype, för det är väl några sekretessövergripande bestämmelser där, tror jag. [H3]

Om mamma inte är med är det lättare att prata

Handläggarna anser att barnet som ansökan handlar om är den viktigaste personen och verkar tycka att ett samtal med barnet ensamt, utan föräldrar, är liktydigt med att göra barnet delaktigt. Deras erfarenhet är att många barn, framför allt de äldre, har lättare att berätta vad de tycker och känner när inte mamma eller pappa är närvarande. Ett sätt att lösa det är att be föräldrarna vänta i ett annat rum:

... ett ärende som jag har haft, när både mamman och ungdomen kom, då sa vi till mamman att vi gärna ville prata med honom lite före... Vi sa: "Kan du komma in efter ett tag?" Då gick mamman med på det. Och han blev mer bekväm när mamman inte var med, det blev tydligt. Då vågade han säga att han inte ville ha de insatserna som hans mamma tyckte att han skulle ha. Och det är ju så klart svårt att säga när mamma sitter med och tydligt säger vad hon vill. [H2]

Erfarenheter finns dock av att framför allt yngre barn blir tryggare av att ha sina föräldrar med sig när de träffar en myndighetsperson. Om bedömningen är att en förälder kan påverka barnet kan det fungera att någon annan vuxen som barnet känner väl är med vid mötet. Lärare från skolan brukar vara bekanta med barnets vardag och dessutom känna till hur barnet kommunicerar:

Hon [en lärare] hjälpte mig, hon satt med som en mellanhand mellan mig och flickan. För jag var ju inte van vid att kommunicera med just den här flickan, och hon hade ju känt läraren i många år. Alltså, jag tror att det var bra att det var nån med, eftersom jag var en total främling. Men samtidigt tror jag att det var bra att det inte var mamman, utan att det var en annan person som hon var trygg med. [H5]

Att möjliggöra delaktighet under själva mötet

Detta avslutande tema beskriver metoder och tillvägagångssätt som används under själva utredningssamtalet (nivå 2, möjligheter). Att skapa ett så gott samtalsklimat som möjligt för barnsamtal verkar studiens informanter tycka är viktigt, men ett utredningssamtal handlar om så mycket mer än att skapa en bra relation till barnet. För att kunna bedöma behov och fatta beslut om insatser behöver handläggaren få rikligt med information om vad barnet klarar och inte klarar och vilka önskemål det har. Att ett barn behöver stöd för att kommunicera kan bli en extra utmaning i en LSS-handläggares arbete.

Vikten av att förbereda utredningssamtalet

Barn, oavsett funktionsförmåga, har rätt att såväl förstå situationen som svara på frågor och framföra sina synpunkter. För att ge alla barn möjlighet till det krävs en genomtänkt mötesstrategi. Informanterna menar att de är hjälpta av att lägga mycket tid på förberedelse innan utredningssamtalet:

Förberedelsen är väl grundbulten liksom. [H6]

Utifrån vem och vad ansökan gäller väljer handläggarna ut både bilder och kommunikationssätt som lämpar sig för det individuella barnet i den specifika situationen:

... jag brukar välja ut bilder som jag kan tänka mig. "Nu ska vi se här, det här är en samtalsstund som ska handla om detta." [...] Då tar jag fram såna bilder och förbereder mötet. [H6]

I informanternas berättelser nämns en mängd olika kommunikationsverktyg. Organisationerna de arbetar för har access till olika system, men bredden beror också på att handläggarna försöker anpassa sig efter det enskilda barnets behov:

Annars finns det ju en hemsida [...] de har Manga-kort, och de har legogubbar som visar på känslotillstånd. Där har jag plockat med mig lite, skrivit ut de här [bilderna] för att se om de är nånting som den här killen kan nappa på. [H1]

Informanterna berättar om analoga bilder i pärmar som det tar tid att bläddra i, och som också kan vara upp-

tagna av andra eller helt enkelt ligga kvar på kontoret. Digitala hjälpmedel och material kan då vara en stor hjälp:

Eller så kan det vara att man tar med sig surfplattan med en massa olika Widgit-bilder. Jag brukar sätta ihop så att jag har 10–20 bilder som jag utifrån psykologbedömningen tror kan passa barnet. [H6]

Att ta hjälp av skolan kan vara värdefullt. Skolans personal har ofta kunskap om vilket kommunikationssätt barnet har, vilket material det brukar använda i skolan och dessutom vilken typ av kommunikationshjälp som kan vara användbar under ett utredningssamtal:

Ibland har vi även haft referenssamtal med skolan. [...] Och då kan man få ännu mer input om vad de [barnen] brukar använda där. [H1]

Det är inte bara handläggaren som behöver vara förberedd. Behovet av förberedelser inför ett möte är ömsesidigt, då även barnet behöver veta vad som väntar. Några av de kommuner som är representerade i studien har barnvänliga och illustrativa informationsblad som beskriver hur en utredning går till:

Det är ett informationsblad som vi har utformat själva på vår enhet. Det beskriver hur en utredning kan gå till, att den inleds med att en ansökan inkommer, vad som händer under en utredning, att vi tar lite olika kontakter, vad de kan leda till och att vi tar ett beslut. Och så står det lite om att vi utreder enligt IBIC och lite om sekretess. Det har inga bilder, men är skrivet på ett så enkelt sätt som möjligt. Och sen är det som en kom ihåg-ruta med vad de ska göra, om vi begär in ett intyg eller så. [H2]

Handläggaren kan alltså skicka hem information om vad utredningssamtalet kommer att handla om. Ett annat sätt är att skicka hem de frågor som behöver besvaras för att handläggaren ska kunna göra en bedömning. Då kan barnet tillsammans med sina föräldrar svara på frågorna i lugn och ro:

Jag har valt att skicka frågor via mejl. Då kan du sitta i lugn och ro med din mamma eller pappa och svara när du kan. Och oftast får jag svar. Jag tror att en del tycker att det är ganska skönt. Alla gillar ju inte att man ses, direkt. [H8]

Hemskickade frågor kan också fungera som en förberedelse inför ett möte, för genom att veta vad handläggaren ska fråga om kan barnet bli mer bekvämt när det sedan träffar handläggaren.

Barnet behöver kunna kommunicera sina tankar

Informanterna beskriver att de har intentionen att kommunicera med varje enskilt barn på ett sätt som är anpassat efter det specifika barnets ålder och mognad. Vilket sätt det är vet de dock inte alltid innan de har träffat barnet första gången:

Att vi anpassar, att vi tar fram det som är möjligt [...] Sen är vi inte några experter... Men att vi hela tiden luskar efter svar på frågan: "Hur förmedlar den här personen sina önskemål, sina viljor?" Och att vi möjliggör det, på ett eller annat sätt. [H1]

Förtydligande kroppsspråk används flitigt av handläggarna och flera berättar att de även använder smileys i from av glada, neutrala eller ledsna ansikten. Tumme upp och tumme ner är andra exempel. De finns som bilder att ta med när man träffar barnet eller är enkla att rita själv i stunden:

Jag satt i ett assistansmöte förra veckan där jag bara förstärkte när jag pratade med barnet. "Alltså, hur funkade det med att duscha?" Då kanske jag förstärker med en bild. Är det tummen ner? Jag brukar ha med mig de här tummen ner- och tummen upp-bilderna. Det kan de flesta förstå. [H1]

Vare sig handläggaren har förberett ett möte eller inte är det väsentligt att barnet både kan förstå frågor och ges möjlighet att besvara dem. Att skapa ett gott samtalsklimat trots att tråkiga men för utredningen nödvändiga frågor måste ställas kan upplevas som en utmaning:

Snäll och glad och skoja lite, men ändå inte prata för mycket. Utan bara ställa tydliga frågor som hon kunde svara på. Hon hade inte jättesvårt att svara på frågorna – även om det var tydligt att hon hade en funktionsnedsättning, så berättade hon. [H4]

Flera handläggare pratar om användning av analoga bilder, alltså bilder i pappersform, men flera belyser också vikten av att stämna av om bilder passar det enskilda barnet. Om barnet är vant vid digitala bilder anser de sig även kunna använda sina arbetsdatorer:

... vi använder ju datorer mycket när vi utreder, så vi skulle lika gärna kunna ta upp datorn och visa det. För vi har det i datorn också. Men inte på platta eller så, för det har vi inte på arbetet. Men däremot på dator eller att skriva ut... [H1]

Att möjliggöra för barnet att besvara frågor

En LSS-utredning handlar till stor del om att identifiera vad en person klarar och inte klarar av. Att förstå och svara på frågor om vad man inte kan hantera i vardagen och därför behöver hjälp med är dock inte naturligt för någon, särskilt inte för barn. För att barnet över huvud taget ska vilja vara delaktigt krävs att samtalet blir så lustfyllt som möjligt. En av informanterna har löst det genom att varva de nödvändiga frågorna med lek:

Och för att få bort fokus, om det var lite jobbiga frågor där ibland, kunde vi då avbryta och köra lite quiz emellan... och sen så gick vi på de tråkiga frågorna igen. Ja, det var jättekul. [H6]

En annan informant berättar att det kan gå att få barnet att prata om sina behov genom att utgå från tredje person. Ett roligt sätt är att använda sig av spelkaraktärer i ett dataspel som barnet tycker om. Frågor om vad barnet tror att karaktären tycker och tänker kan underlätta för barnet att formulera sig:

Jag vet en socialsekreterare hos oss, ja, jag är jätteimponerad av henne. Det kan inte ha varit lätt, men när de började prata om karaktärer... Det här barnet hade väldigt mycket lättare att prata om sig själv i tredje person, som en karaktär. [H7]

En informant använder en metod som kräver något så enkelt som papper och penna. Den heter *Three houses* och syftar till att visualisera dels vad som är svårt, dels hur barnet skulle vilja ha det:

Antingen har man med sig tre papper bara, där det ena pappret är det bra huset, det som är bra i livet. Det [andra är det] dåliga huset, det som är jobbigt i ens liv. Och det tredje huset, det är drömmarnas hus, så som man skulle vilja att det var. Så visualiserar man det lite. Man kan rita hus, eller så har man bara olika färger på papperna. [H1]

I ett par kommuner använder handläggarna surfplattor. De ger en möjlighet att spontant plocka fram bilder som kan passa för det individuella barnet, vilket uppges fungera bra trots att handläggaren måste leta bilder under själva samtalet:

Då har jag sagt: ”Kolla på ditt favorit-Youtube-klipp i två sekunder så ska jag hitta en bild som jag tror kan passa.” [H6]

När barnet redan använder ett alternativt kommunikationssätt

Många barn är redan bekanta med någon form av kommunikationsstöd. Trots att LSS-handläggare sällan har kunskap om varje unik metod kan de ändå dra nytta av att barnet behärskar en viss kommunikationsmetod.

Bliss är ett exempel på en relativt avancerad AKK-metod. Egentligen kräver den utbildning, men eftersom den omfattar ganska enkla symboler tycker en av informanterna att den är användbar oavsett kunskapsnivå. Många barn använder ungefär samma uppsättning symboler, vilket gör att man lär sig känna igen dem efter hand:

Jag använder deras Bliss-karta. De har den oftast vid rullstolen och visar den, och [...] jag har tagit lite skärmdumpar, så jag har också egna såna Bliss-kartor. Det är ju många som har samma bilder, men sen så har de även lite enskilda, ja, utifrån intressen och så. [...]

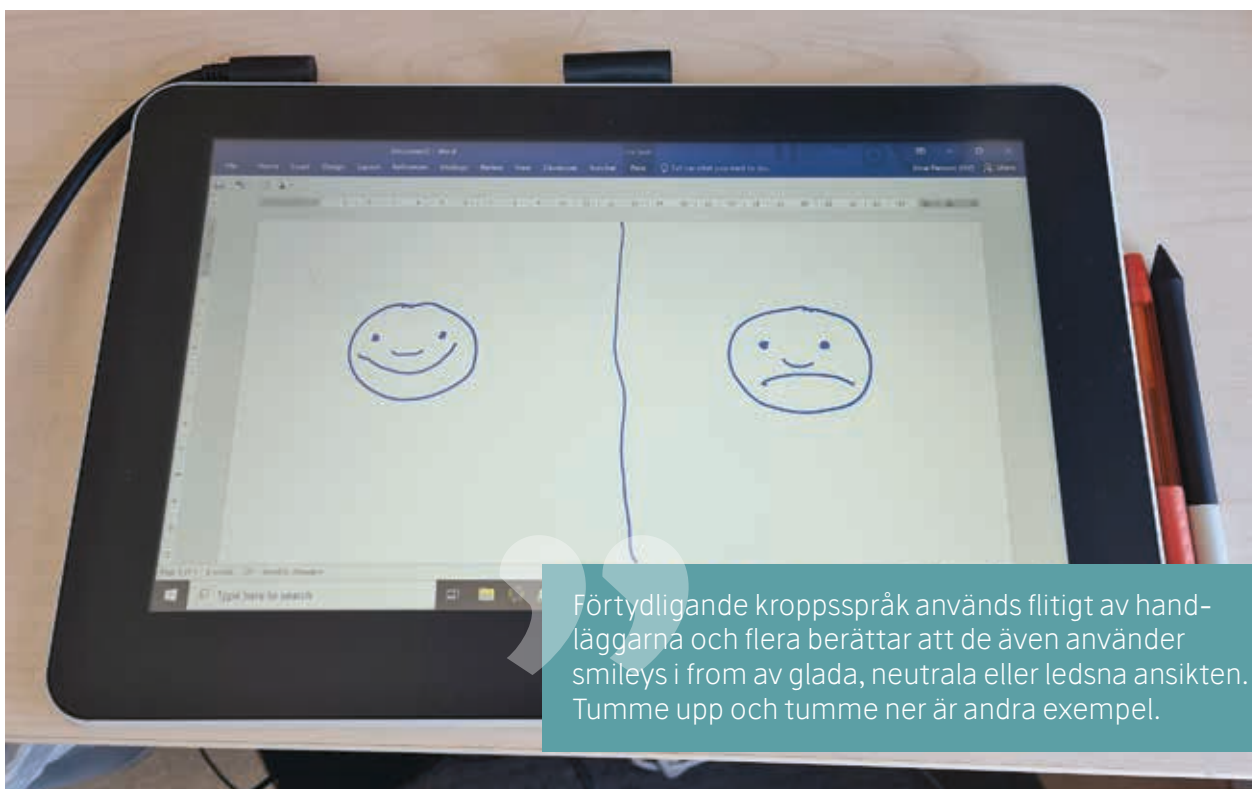
Men annars utgår vi från deras Bliss-karta, så att de får visa mig vad de menar på sin karta. [H6]

Många barn med kommunikationssvårigheter använder tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK) som stöd till talet. Det är som en enklare variant av teckenspråk, och även om inte alla handläggare kan TAKK går vissa gester att förstå ändå. En av informanterna använder gärna tecken som stöd, men är nogna med att stämma av så att barnet inte tycker att det blir barnligt på grund av hans begränsade kunskaper:

Om ett barn brukar använda tecken som stöd, då använder jag mig av det såklart, eftersom jag kan vissa tecken. Om personen kommunicerar på det sättet känns det självklart för mig att använda det. [H3]

Bilder som stöd för utredningsfrågor

Att beskriva LSS-insatserna är enligt handläggarna mindre utmanande än att prata om barnets behov av stöd. Flera av informanterna berättar att de använder illustrativa bilder för att berätta om insatserna, ofta i program såsom Pictogram eller Widgit. Att använda bilder kan framför allt hjälpa barnet att förstå vad olika insatser innebär och vilket stöd det kan få genom en specifik insats:

Förtydligande kroppsspråk används flitigt av handläggarna och flera berättar att de även använder smileys i form av glada, neutrala eller ledsna ansikten. Tumme upp och tumme ner är andra exempel.

Vi har bilder på insatserna. För barn och unga är de vanligaste insatserna avlösarservice, ledsagarservice och korttidsvistelse. Det är små bilder som man har gjort här på handläggningsenheten, så att man enklare ska kunna beskriva vad insatsen går ut på eller vad den syftar till. Om avlösare står det att en avlösare kommer hem till dig och leker, fikar, läser, spelar spel, pysslar och vilar, och så förklarar men att det sker i samband med att föräldern lämnar hemmet. [H2]

Några av informanterna arbetar i organisationer där metoden Barns behov i centrum (BBIC) används. Kopplat till den finns ett bildsystem för att hjälpa barnet att förstå och formulera såväl sina behov som vilka önskemål det har:

Och med BBIC så har vi de här kartorna med bildstöd, så att man förklarar olika livsområden genom bilder. De använder vi jättemycket nu. Även om personerna kan uttrycka sig, så är det skönt att ha bilden framför sig. [H8]

Över lag verkar det finnas begränsningar i tillgången till utrustning i handläggarnas organisationer. Ibland är det nödvändigt att låna material från utförarverksamheter, exempelvis korttidsvistelse. Samarbete med särskola är också ett sätt att få tillgång till såväl kunskap som material:

Det måste jag ju säga att på vår... alltså, vi har ju inget bildmaterial som vi kan använda, vi som är biståndshandläggare, utan vi får gå och låna av utförarna som har mer. [H5]

Informanterna berättar att även om de skriver ut bilder på papper, så sitter de och bläddrar och har kanske ändå inte med sig något som passar det aktuella tillfället. De menar att om de hade haft möjlighet att använda en app med bilder, så hade det varit mycket enklare att plocka fram bilder spontant, bilder som behövs i stunden. De menar också att barn och ungdomar redan är en del av den digitala världen och att det skulle vara mer lustbetonat för dem att använda teknik de gillar:

Ja alltså, de är så vana vid smartphone eller iPad. Och det märker man ju... ja, de funktionshindrade har ju också lätt för det. [H5]

Bilder i digital form anses alltså underlätta möjligheten att beakta barnens perspektiv. Någon av kommunerna representerade i studien har också kommit långt i införandet av såväl digital utrustning som digitala kunskapsstöd. Alla handläggare har inte samma förutsättningar, men uttrycker ändå både vilja och intresse av att använda digital teknik i syfte att underlätta såväl sitt eget arbete som tillgängligheten för barn:

Alltså, vi har ju en förhoppning om [...] att få in det här digitala, för ungdomar är ju så vana vid det och sitter gärna med surfplattor. Så om man bara hade haft en surfplatta, så kanske det hade väckt ett annat intresse än vad våra papper gör. Där är vi inte ännu, men förhoppningsvis kommer vi dit. [H2]

DISKUSSION

Alla barn, så även barn med funktionsnedsättning, har rätt att komma till tals, bli lyssnade till och vara delaktiga i frågor som rör dem (SFS, 1993; Unicef, 2009). I diskussionen belyses hur handläggare kan underlätta för barn att vara delaktiga under utredningsprocessen, framför allt i samtalen mellan handläggare och barn. Vidare diskuteras både hur barns delaktighet kan underlättas med stöd av alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) och förutsättningar för implementering av digital teknik.

Det första temat, förtroendeskapande relationer – viktiga men utmanande, illustrerar hur viktigt det är att göra ett utredningssamtal så bekvämt och positivt som möjligt. En behaglig atmosfär möjliggör för barnet att såväl förstå som besvara nödvändiga frågor. Att professionella som pratar med barn visar att de har tid och att de verkligen lyssnar på barnet, är enligt Socialstyrelsen (2018a) viktigt för att skapa trygghet i kontakten med socialtjänsten. En god relation mellan barn och handläggare leder till att barnet upplever sig vara lyssnat till och känner sig respekterat (Bijlevelds m.fl., 2013; Kennan m.fl., 2018) och öppnar upp för handläggare att lyssna på barn i utredningsprocessen (nivå 1, öppningar). Över lag visar resultatet i vår studie på vikten av att en relation etableras med barnet.

Det kan också vara gynnsamt att barnet sysselsätter sig med något eftersom det inte är naturligt, särskilt inte för små barn, att sitta på en stol och bara samtala (Socialstyrelsen, 2018a). Metoden att låta barnet rita och leka under ett samtal har handläggare använt sig av länge, och det kan även vara effektivt att varva frågor om barnets behov med skojiga frågor. Det framkommer dock i resultatet att digitala spel som går att använda i smarta telefoner gör mötet än mer lustfyllt. Ett annat kreativt knep är att använda tredje person, gärna i relation till ett dataspel genom att barnet får berätta vad favoritkaraktären önskar och behöver. Dessa båda exempel visar att digital teknik tillgänglig för alla kan underlätta för barn med funktionshinder, vilket innebär att de särskilt anpassade hjälpmedel som kan upplevas stigmatiserande inte nödvändigtvis måste användas (Söderström & Ytterhus, 2010). Tidigare forskning om hur digital teknik kan användas av barn med funktionsnedsättning visar att tekniken kan gynna interaktion mellan barn och professionella (Björquist

m.fl., 2019; Isaksson & Björquist, 2020). Här ser vi att det hänger mycket på den enskilda handläggarens kreativitet och intresse för vad som intresserar barn idag. Betydelsen av professionellas positiva attityd till digital teknik påvisas också i tidigare forskning om ökad delaktighet i LSS-verksamheter (Björquist m.fl., 2019).

Det är också viktigt att barn ges möjlighet att förstå vad som kommer att hända under ett samtal med LSS-handläggaren. Om möjligt är det bra att barnet får förbereda sig, gärna ihop med sina föräldrar. Även Rap m.fl. (2019) menar att barn är beroende av sina föräldrar när det gäller information om vad som ska hända i mötet med socialtjänsten och att de behöver förbereda sig innan de träffar en handläggare. Förberedande information kan också underlätta för barnet att senare komma till tals (Socialstyrelsen, 2019).

Vårt resultat visar att förberedelse är en tydlig framgångsfaktor när det gäller att stödja barns delaktighet. Handläggarna förbereder sig för att kunna arbeta på ett sådant sätt att det möjliggör för barn att bli lyssnade till (nivå 1, möjligheter). Enligt Socialstyrelsen (2019) lyfter både föräldrar och brukarorganisationer vikten av att LSS-handläggare har såväl generell kunskap som individuell information om barnets funktionsnedsättning. I den mån det finns intyg och utlåtanden kan dessa ge insikter om barnets intellektuella kapacitet och eventuella kommunikationssätt. Handläggarna vänder sig också till andra professionella för att få information. Den allra tydligaste framgångsfaktorn verkar dock vara att ha ett förmöte med barnets föräldrar. Föräldrarna är oftast de som har bäst kännedom om barnets kommunikationssätt och speciella intressen och önskemål. Om handläggaren redan innan mötet vet att barnet kan dra nytta av någon form av hjälpmedel för att förstärka förståelse och eget berättande, kan anpassat material tas med. Det kräver dock såväl utrustning som tid, vilket handläggarna uttrycker att de ofta saknar. Mer uttalad användning av digitala bilder skulle möjliggöra flexibilitet och spontanitet, vilket kan gynna barns möjligheter att såväl förstå som uttrycka sig. Tidigare forskning bekräftar att digital teknik, i form av exempelvis surfplattor, i många situationer kan underlätta både förståelse och kommunikation för barn med funktionsnedsättning (Buchholz m.fl., 2018; Isaksson & Björquist, 2020; McNaughton & Light, 2013).

Det andra temat, platsen för mötet och vilka som är med, lyfter hur handläggare ser på kontexten för ett barnsamtal. Det handlar om var ett möte ska äga rum och om barnet ska träffa handläggaren ensamt eller med någon vuxen som stöd. Att handläggaren stödjer barnet i att uttrycka sina åsikter och önskemål genom att beakta kontexten för barnsamtalen (nivå 2, öppningar) stämmer väl med Socialstyrelsens (2018) kunskapsstöd. Där betonas att det kan vara väsentligt för barn med funktionsnedsättning att ha sin förälder eller annan vuxen med, speciellt i de fall då barnet behöver hjälp med sin kommunikation. Bohlin (2018), som har studerat i vilka sammanhang det är gynnsamt för barn att möta representanter från socialtjänsten, menar att barn föredrar att träffa handläggare i sin vardagliga miljö. Hon menar också att barn som känner sig trygga när de träffar en socialarbetare med större sannolikhet kommer att kontakta socialtjänsten på eget initiativ vid behov senare i livet.

Vår studie visar att LSS-handläggare ofta upplever det lättare att fånga barnets synpunkter när de träffar barnet ensamt, utan en förälder närvarande. I Socialstyrelsens (2018) kunskapsstöd för samtal med barn belyses också att barn kan prata mer fritt om föräldern inte är närvarande. Träffar barnet handläggaren ensam påverkas det inte lika mycket av vad föräldern tycker. Det kan dock vara en utmaning att förklara för föräldrarna att man som handläggare är skyldig att lyssna på barnets perspektiv, och det kan också innebära en trygghet för barn med funktionsnedsättning att en förälder är närvarande i rummet, eller i alla fall närheten

(Socialstyrelsen, 2018). Att handläggaren redan innan mötet har förberett föräldern på att barnet ska få berätta själv, skapar en god grund för att barnet ska komma till tals även med mamma eller pappa närvarande.

Många barn tilltals av digital teknik, såsom smarta telefoner, och upplever ofta vanliga digitala prylar som mindre stigmatiserande än särskilt anpassade hjälpmedel (Heitplatz m.fl., 2021; Söderström & Ytterhus, 2010). Intervjuerna i vår studie genomfördes under coronapandemin och flera av informanterna hade därför nyligen börjat träffa barn och familjer digitalt, genom exempelvis Skype eller Teams. Denna mötesform passar dock inte alla barn. Virtuella möten verkar fungera bättre för barn med högfungerande autism, vilka har visat sig mer positiva till datoranvändning över lag. Många gånger har digitala samtal varit ett önskemål från familjer som har barn med autism, då de innebär att möten kan hållas i trygg hemmiljö (Pellicano m.fl., 2020; Rosenbaum m.fl., 2020). I och med coronapandemin har professionella fått möjlighet att realisera digital service inom socialtjänsten, vilket har varit positivt för många familjer. Det vore därför intressant att undersöka om och i så fall hur samtal kan genomföras digitalt med barn som behöver kommunikationsstöd, inte minst med tanke på att digitala umgängesformer som exempelvis sociala medier, chattar och spel är vanliga bland dagens barn (Andersson, 2020; Stoilova m.fl., 2016).

Det tredje och sista temat, att möjliggöra delaktighet under själva mötet, lyfter hur utredningssamtalet går till

Stina Persson

Kan den kunskap och det som görs av handläggare redan nu tas tillvara finns det, särskilt sedan Barnkonventionen har blivit lag, goda möjligheter att öka barns delaktighet i LSS-utredningsprocessen. På så sätt kan organisationer långsamt klättra vidare i Shiers trappa.

och vilka kommunikationsmetoder, såväl vedertagna som mer spontana, handläggare har erfarenhet av att använda. I temat visas exempel på en rad olika idéer, aktiviteter och metoder som handläggarna använder för att hjälpa barn att uttrycka sina åsikter och synpunkter (nivå 2, möjligheter).

Handläggarna nämner flera olika typer av vedertagna kommunikationshjälpmedel, såsom illustrativa bilder i program som Widgit eller Pictogram och bilder kopplade till BBIC. Bilder på, eller handritade, ”tumme upp” och ”tumme ner” nämns också, liksom bilder som illustrerar de olika LSS-insatserna och vad de innebär. Att det finns utmaningar med att använda analoga bilder är dock tydligt. Fel bilder kan tas med till ett möte, det är tidskrävande att bläddra i pärmar med bilder och pärmar kan vara upptagna av andra eller helt enkelt ligga kvar på kontoret. Three houses är en metod som någon använder och som bara kräver papper och penna. En annan kommunikationsmetod som används är tecken som alternativ och kompletterande kommunikation (TAKK).

Handläggarna använder sig alltså inte av digitala bilder i någon större utsträckning. Några har dock provat och en kommun sticker ut genom att i högsta grad ha implementerat användning av både surfplattor och smarta telefoner. Förutom att tilltala många barn öppnar den digitala tekniken också upp för större flexibilitet. Att handläggaren har symboler tillgängliga i en app på mobilen eller en surfplatta uppmuntrar till spontan kommunikation för barnet, även om det inte är bekant med just den appen eller det kommunikations-sättet (Keskinen m.fl., 2012). Bilder som stöd för såväl förståelse som eget tal går att använda på vanliga mobiltelefoner, och det kanske inte behöver vara krångligare än så. De flesta av dagens barn är uppväxta med digital teknik och tycker ofta att det är roligt att använda smarta telefoner. Kanske skulle handläggare kunna använda sina egna smarta telefoner för att låta barnen se eller själva klicka på bilder under ett utrednings-samtal? Det skulle bli mer flexibelt än en pärm med analoga bilder eller en surfplatta som kanske inte alltid finns tillgänglig. Det skulle också innebära att utredningssamtal blir mer spännande och lustfyllt, och därmed mer barnvänligt.

När det gäller policykravet att barn ska både bli lyssnade till och stödjas att uttrycka sina åsikter och synpunkter (nivå 1 och 2, skyldigheter) ska alla svenska kommuner följa såväl FN:s konvention om barnets rättigheter (Unicef, 2009) som LSS grundläggande principer (SFS 1993:387). I samtliga teman lyfts dock

organisatoriska hinder. Omorganiseringar kan leda till svårigheter för handläggare att ha långvariga relationer till barnet (första temat). Andra organisatoriska hinder som nämns är sekretessregler som försvårar användning av videomöten, trots att det kan passa många barn (andra temat). Ett tredje hinder är bristen på teknisk utrustning som skulle kunna möjliggöra mer spontan användning av AKK, underlätta handläggarens arbete och framför allt låta barn uttrycka sina åsikter och synpunkter mer effektivt (tredje temat).

Avsikten med den här rapporten är inte att identifiera vilken nivå i Shiers delaktighetsmodell som LSS-handläggare uppnår i sin strävan att göra barn delaktiga i utredningsprocessen. Det viktiga är inte att lyfta de brister och problem som finns i en del organisationer. Hur organisationen än ser ut har handläggare en central roll när det gäller att låta barn komma till tals och bli lyssnade på. Vår studie visar att många handläggare redan idag har ett intresse av att göra barn delaktiga och många idéer om hur de kan utveckla sitt arbete. I och med det har de uppnått de första stegen och ökat möjligheten till delaktighet för barn genom alternativa sätt att kommunicera.

Vi vill belysa hur mycket handläggare faktiskt kan göra, trots utmaningar och varierande organisatoriska förutsättningar. Att handläggaren förbereder sig är det som tydligast visar sig vara framgångsrikt. Vidare är handläggares intresse och kreativitet en framgångsfaktor. Det visar sig också att användning av digital teknik tilltalar många barn och öppnar upp för spontanitet. Att handläggarna exempelvis använder smarta telefoner med enkla bildprogram både underlättar för de professionella och gör mötet mer lustfyllt för barnet.

Nivå 1 och 2 i Shiers steg handlar om att barn får chans uttrycka sina åsikter och att det finns en beredskap för att stödja barn att göra just det. För att en verksamhet ska komma upp i nivå 3 måste barns synpunkter beaktas och för att den ska nå de två högsta nivåerna måste barn involveras i respektive ges makt över beslutsfattandet. Förfarandet måste möjliggöras på handläggarnivå men framför allt organisatoriskt och juridiskt, och där är det en bit kvar.

Kan den kunskap och det som görs av handläggare redan nu tas tillvara finns det, särskilt sedan Barnkonventionen har blivit lag, goda möjligheter att öka barns delaktighet i LSS-utredningsprocessen. På så sätt kan organisationer långsamt klättra vidare i Shiers trappa.

REFERENSER

- Andersson, J.** (2020). *Svenskarna och internet 2019*. Internetstiftelsen. Hämtad från: <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2019>.
- Björqvist, E., Isaksson, C. & Tryggvason, N.** (2019). *Digital stöd för delaktighet – ungas användning av digital teknik inom ramen för LSS-verksamheter*. Rapport i korthet, Högskolan Väst. Hämtad från: https://www.hv.se/globalassets/bilder/ios/digitalt-stod-for-delaktighet_screen.pdf.
- Bradshaw, J., Gore, N. & Darvell, C.** (2018). Supporting the direct involvement of students with disabilities in functional assessment through use of talking mats. *Tizard Disability Review*, 23(2), 111–116.
- Braun, V. & Clarke, V.** (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Buchholz, M., Ferm, U. & Holmgren, K.** (2017). "That is how I speak nowadays" – experiences of remote communication among persons with communicative and cognitive disabilities. *Disabil Rehabil*, 40(12), 1468–1479.
- Byrne, J., Kardefelt-Winther, D., Livingstone, S. & Stoilova, M.** (2016). *Global kids online research synthesis, 2015–2016*. Unicef Office of Research – Innocenti och London School of Economics and Political Science.
- Cameron, L. & Murphy, J.** (2008). Enabling young people with learning disability to make choices at a time of transition. *British Journal of Learning Disabilities*, 30, 105–112.
- Cavet, J. & Sloper, P.** (2004). Participation of disabled children in individual decisions about their lives and in public decisions about service development. *Children & Society*, 18(4), 278–290.
- Cederborg, A.-C. & Hultman, E.** (2014). Representations of children's voices about their health in social services arguments in support of their decision. *International Journal of Social Science Studies*, 2(2).
- Denscombe, M.** (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Engwall, K.** (2013). *Barnperspektiv i LSS-handläggning – en aktgranskning*. FoU-Södertörns skriftserie nr 115/13.
- Fridström Montoya, T.** (red.) (2018). *Juridik för socialt arbete* (tredje upplagan). Malmö: Gleerups.
- Heimer, M., Näsman, E. & Palme, J.** (2018). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare. *Child & Family Social Work*, 23(2), 316.
- Heister Trygg, B. & Andersson, I.** (2009). *Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) i teori och praktik*. (tredje reviderade upplagan) Vällingby: Hjälpmedelsinstitutet.
- Heitplatz, V.N., Hastall, M.R. & Bühler, C.** (2021). Usage of digital media by people with intellectual disabilities: Contrasting individuals' and formal caregivers, perspective. *Journal of Intellectual Disabilities*, januari. Hämtad från: <https://doi.org/10.1177/1744629520971375>.
- Hemmingsson, H.** (2015). Trendsetters and followers: Disabled young people's computer use during leisure time. I I, R., Ytterhus, B., Egilson, S. T. & Berg, B. (red.), *Childhood and Disability in the Nordic Countries: Being Becoming, Belonging*, 167–178. London: Palgrave Macmillan.
- Isaksson, C. & Björqvist, E.** (2020). Enhanced participation or just another activity? The social shaping of iPad use for youths with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, mars. Hämtad från: <https://doi.org/10.1177/1744629520911311>.
- Kennan, D., Brady, B. & Forkan, C.** (2018). Supporting children's participation in decision-making: A systematic literature review exploring the effectiveness of participatory processes. *British Journal of Social Work*, 48(7), 1985–2002.
- Keskinen, T., Heimonen, T., Rajaniemi, J.-P. & Kauppinen, S.** (2012) SymbolChat: A flexible picture-based communication platform for users with intellectual disabilities. *Interacting with Computers*, 24, 374–386.
- Kvale, S. & Brinkmann, S.** (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (tredje upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Leviner, P.** (2018). Barnkonventionen som svensk lag – en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barns rättigheter. *Förvaltningsrättslig tidskrift*, 2. Hämtad från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-153984>.
- McNaughton, D. & Light, J.** (2013). The iPad and mobile technology revolution: Benefits and challenges for individuals who require augmentative and alternative communication. *Augment Alternative Communication*, 29(2), 107–116.
- Murphy, J. & Cameron, L.** (2008). The effectiveness of talking mats for people with intellectual disability. *British Journal of Learning Disabilities*, 36(4), 232–241.
- Näslund, R. & Gardelli, Å.** (2012). "I know, I can, I will try": Youths and adults with intellectual disabilities in Sweden using information and communication technology in their everyday life. *Disability & Society*, 28(1), 28–40.

- Olli, J., Vehkakoski, T. & Salanterä, S. (2012). Facilitating and hindering factors in the realization of disabled children's agency in institutional contexts: Literature review. *Disability & Society*, 27(6), 793–807.
- Pellicano, E., Brett, S., den Houting, J., Heyworth, M., Magiati, I., Steward, R., Urbanowicz, A. & Stears, M. (2020). "I want to see my friends": The everyday experiences of autistic people and their families during covid-19. Sydney, Australien. Hämtad från: <https://www.sydney.edu.au/content/dam/corporate/documents/sydney-policy-lab/everyday-experiences-of-autistic-people-during-covid-19---report---july-2020.pdf>.
- Rap, S., Verkroost, D. & Bruning, M. (2019). Children's participation in Dutch youth care practice: An exploratory study into the opportunities for child participation in youth care from professionals' perspective. *Child Care in Practice*, 25(1), 37–50.
- Segerström, E. (2019). *Barnets rättigheter helhetssyn i praktisk och systematisk tillämpning*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS (2001:453). Socialtjänstlagen. *Svensk författningssamling*. Stockholm: Sveriges riksdag.
- SFS (1993:387). Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade. *Svensk författningssamling*. Stockholm: Sveriges riksdag.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15, 107–117.
- Shier, H. (2011). *Vägar till delaktighet: öppningar, möjligheter och skyldigheter*. Hämtad från: http://www.harryshier.net/docs/Shier-Vagar_till_delaktighet.pdf.
- Sjöberg, U. (2016). *Handläggning av LSS-frågor* (femte upplagan). Stockholm: Wolters Kluwer.
- Socialdepartementet (2008). *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Socialstyrelsen (2015). *Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. Hämtad från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handboker/2015-1-9.pdf>.
- Socialstyrelsen (2018a). *Att samtala med barn. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvård och tandvården*. Hämtad från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2018-11-14.pdf>.
- Socialstyrelsen (2018b). *Grundbok i BBIC*. Hämtad från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-10-20.pdf>.
- Socialstyrelsen (2019). *Uppföljning av barnkonventionens genomslag vid tillämpning av LSS*. Hämtad från: https://assistanskoll.se/_up/Uppfoljning-av-barnkonventionens-genomslag-vid-tillampning-av-LSS.pdf.
- SOU (2018:88). *Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen*. Betänkande av LSS-utredningen. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/01/sou-201888>.
- Stans, S. E. A., Dalemans, R. J. P., de Witte, L. P. & Beurskens, A. J. H. M. (2019). Using talking mats to support conversations with communication vulnerable people: A scoping review. *Technology and Disability*, 30, 153–176.
- Stewart, K., Bradshaw, J. & Beadle-Brown, J. (2018). Evaluating service users' experiences using talking mats. *Tizard Disability Review*, 23(2), 78–86.
- Stoilova, M., Livingstone, S. & Kardefelt-Winter, D. (2016). Global kids online: Researching children's rights globally in the digital age. *Global Studies of Childhood*, 6(4), 455–466.
- Svensson, L. & Larsson, S. (2018). *Digitalisering av kommunal socialtjänst – en empirisk studie av en organisation och profession i förändring*. FoU Helsingborg och Lunds universitet.
- Söderström, S. & Ytterhus, B. (2010). The use and non-use of assistive technologies from the world of information and communication technology by visually impaired young people: A walk on the tightrope of peer inclusion. *Disability & Society*, 25, 303–315.
- Toros, K., DiNitto, D. M. & Tiko, A. (2018). Family engagement in the child welfare system: A scoping review. *Children and Youth Services Review*, 88, 598–607.
- Unicef (2009). *FN:s konvention om barns rättigheter*. Hämtad från: <https://unicef.se/barnkonventionen>.
- Åkerström Kördel, J. & Brunberg, E. (2017). *Delaktighet – som rättighet, fenomen och vardagspraktik i hälso- och välfärdsarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Barn- och ungdomsvetenskapliga forskningsmiljön (BUV) vid Högskolan Väst samlar forskning om barns och ungdomars lärande, utveckling, hälsa och livsvillkor såväl i institutionella miljöer som i hemmet och på fritiden. Den forskning som bedrivs har stark koppling till det omgivande samhället och avspeglar Högskolan Västs profil Arbetsintegrerat lärande (AIL).

Inom ramen för BUV pågår forskningsprojektet *Barns delaktighet i utredningssamtal om stödinsatser enligt LSS*. Projektet ska undersöka hur barn kan stödjas både att förstå och att komma till tals då de träffar sin LSS-handläggare. Många barn skulle kunna dra nytta av alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) och digital teknik i ett sådant möte. Det är dock orimligt att en handläggare ska ha kunskap om det specifika kommunikationssätt som varje enskilt barn använder. Mer generella men effektiva analoga eller digitala metoder måste därför identifieras för att förbättra och möjliggöra barns delaktighet. Det finns också behov av djupare kunskap om barnets och föräldrarnas egna perspektiv kring barns delaktighet under utredningsprocessen. Det övergripande syftet med studien är därför att undersöka, såväl ur de professionellas som ur barnens och deras föräldrars perspektiv, hur ökad delaktighet kan möjliggöras för barn under utredningsprocessen i samband med ansökan enligt LSS.

Projektledare är Martin Molin och övriga forskare är Elisabet Björquist och Stina Persson. Forskningsprojektet pågår 2020–2023 och är finansierat av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (FORTE). Samverkanspartners är Fyrbodals kommunalförbund och Data och resurscenter (DART), Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Barn- och ungdomsvetenskapliga forskningsmiljön, Högskolan Väst
www.hv.se/BUV

Elisabet Björquist, Högskolan Väst
elisabet.bjorquist@hv.se

Stina Persson, Högskolan Väst
stina.persson@hv.se